

† Χρυσοστόμου Παπαδάκη
Ἀρχιμανδρίτου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου

ΑΓΙΟΛΟΓΙΟ & ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

ΙΕΡΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΜΟΝΗ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ

Ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Πάυλος

Ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Τίτος

Τῆ ἀγίῳ θεοτάτῃ Παναγιότητι τῷ
οὐκόμενῳ Πατρὶ, κ.β. Βαρθολο-
μαίῳ, ἐπὶ τῆ ἐνδοξῆς ἐπισκέψεως αὐ-
τῷ κ' τῷ πακαθήμενῆ τῶν ὀροδοξῶν ἐκ-
κλήσειῳ ἐν τῇ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν
ἡμετέρων τῆ 1στ' ὀκτωβρίου β.β. βασιλε-
υαστῶ Ὁ ἡμετέρῳ Ἁρκαδία μακαρίῳ.

ἁγίος
Στεφάνου
β.β.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέ πολλή χαρά προλογίζουμε τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου τοῦ πνευματικοῦ μας ἀδελφοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Παπαδάκη «Ἄγιολόγιο καί ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης». Ἡ ἀγιολογική ἱστορία καί παράδοση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης εἶναι μακρά καί πλουσία καί ἀνάγεται στά πρῶτα ἀποστολικά χρόνια, μέ ἰδρυτές τοὺς ἀγίους ἀποστόλους Παῦλο καί Τίτο.

Ἀπό τήν περίοδο αὐτή καί μέχρι τήν ἐποχή μας, διάσημοι καί ἄγνωστοι ἅγιοι διήνυσαν τήν κατά Θεόν πορεία τους ἀναδειχθέντες ἀστέρες πολύφωτοι καί θεράποντες ἄριστοι τῆς τοῦ Κυρίου Μητρός καί φίλοι πιστότατοι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Οἱ ἅγιοι αὐτοί Πατέρες ὑπέταξαν ἑαυτούς στό θέλημα τοῦ Κυρίου, ἐκάθηραν τόν νοῦν καί τήν καρδίαν διά τῆς ἀσκήσεως τῶν μοναχικῶν ἀρετῶν, ἀνήχθησαν εἰς τήν θεωρίαν τῶν θείων θεωριῶν καί χαρισμάτων, γενόμενοι δοχεῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συντρίψαντες τίς μεθοδεῖες τοῦ ἀρχεκάκου ὄφους, τοῦ πολυμήχανου ἐχθροῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Καθῆκον, λοιπόν, ἱερό ἐπιβάλλει τήν προβολή τοῦ ἐναρέτου βίου τῶν ἁγίων αὐτῶν ἀνδρῶν καί γυναικῶν, ὁ ὁποῖος κατά τόν ἅγιο Ἰουστῖνο Πόποβιτς «δέν εἶναι ἄλλο, παρά ἡ ζωή τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, ἡ ἐπαναλαμβανομένη εἰς κάθε ἅγιον... ἢ ἀκριβέστερον, εἶναι ἡ ζωή τοῦ Χριστοῦ παρατεινομένη διά τῶν ἁγίων».

Οἱ ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς μεγαλονήσου Κρήτης τήν ἀνέδειξαν σέ προμαχῶνα τῆς Ὁρθοδοξίας, τοῦ ἀσκητισμοῦ, τῆς θεολογίας, τῆς ὁμολογίας καί τοῦ μαρτυρίου. Σέ αὐτή τήν πλειάδα τῶν ἁγίων πού παρελαύνει στίς

σελίδες τοῦ ἀξιόλογου πονήματος τοῦ π. Χρυσοστόμου Παπαδάκη συγκαταλέγονται πολλοί ἅγιοι πού εἴτε ἀσκήτευσαν εἴτε ἔχουν σχέση καί μέ τήν Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου, ὅπως ὁ ἅγιος Γεράσιμος ὁ Παλλαδάς, ὁ ἱερομάρτυς Νεόφυτος, ὁ ἅγιος Σάββας ὁ Βηματάρης, ὁ ὅσιος Σάββας ὁ διά Χριστόν σαλός, ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Βατοπαιδινός ἀλλά καί ἡ Τιμία Ζώνη τῆς Θεοτόκου, πού διαφυλάσσεται ὡς ἀνεκτίμητος θησαυρός στή Μονή καί πού κατά τό ἔτος 1820 μεταφέρθηκε στήν Κρήτη γιά νά ἀπαλλάξει τούς ἐκεῖ κατοίκους ἀπό τήν ἀσθένεια τῆς πανώλους.

Εἶθε διά πρεσβειῶν πάντων τῶν ἐν Κρήτη ἁγίων καί ἰδιαιτέρως τῆς Κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου, ὁ Κύριος νά ἀναδεικνύει ἐσαεὶ νέους ἁγίους κατά τό ἀποστολικόν «ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγώ ἅγιός εἰμι» (Α΄ Πέτρ. 1,16), πρὸς δόξαν τῆς Ἐκκλησίας μας.

Ὁ Καθηγούμενος τῆς Ἱερᾶς
Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου

Γεράσιμος Ἐφραίμ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τό μεγαλύτερο μέρος τοῦ παρόντος ταπεινοῦ πο-
νήματος, δημοσιεύθηκε ἠλεκτρονικά στον Γ' Τόμο
«Ἐπιστημονική Ἐπετηρίδα» τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως
Πέτρας καί Χερρονήσου, τό ἔτος 2012. Εὐχαριστοῦμε τόν
Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη κ. Νεκτάριο, γι' αὐτή τήν
εὐκαιρία προβολῆς τοῦ ἱεροῦ καταλόγου τῶν Ἀγίων τῆς
Κρήτης. Ἦταν ἕνας καρπός τῆς πολυχρονίου καί μετά
πνευματικοῦ γλυκασμοῦ ἐνασχολήσεώς μας μέ τούς
Ἀγίους τῆς γενεθλίου Νήσου μας, τῆς ὁποίας τήν Ἐκκλη-
σία διακονήσαμε ἐπί μακρά σειρά ἐτῶν, ὅπου μᾶς ἔταξε.
Ἰδιαιτέρως ὁμως κατά τό διάστημα τῆς διακονίας μας ὡς
Πρωτοσυγκέλλου καί περιοδεύοντος Ἱεροκήρυκος στήν
ἀγιοτόκο Μητρόπολη Γορτύνης καί Ἀρκαδίας, τήν ἀλη-
σμόνητή μας Μεσαρά, τήν καί τόπο καταγωγῆς μας ἐκ
πατρός, ἐκδώσαμε σειρά βιβλίων πού ἀφοροῦσαν κυρίως
στούς Ἀγίους τῆς Ἀποστολικῆς αὐτῆς Ἐπαρχίας.

Κατά τό διετές χρονικό διάστημα, τό μετά τήν ἠλε-
κτρονική δημοσίευση, μᾶς προέτρεπε ἐπίμονα ὁ λογι-
σμός νά ἀσχοληθοῦμε καί πάλι πάνω σ' αὐτή τήν ἐργα-
σία, νά προβαίναμε σέ διορθώσεις, ὅπου ἔπρεπε, μά κυ-
ρίως σέ συμπληρώσεις νέων στοιχείων, ὥστε νά γινόταν
τό Ἀγιολόγιο ἀρτιώτερο καί νά ἐκδοθεῖ ὡς κανονικό βι-
βλίο. Καί τοῦτο, διότι φρονοῦμε ὅτι πρέπει νά συνεχισθεῖ
ἡ παραδοσιακή κυκλοφορία βιβλίων, μορφή ἡ ὁποία πε-
ριβάλλεται ἀπό ἱστορία αἰώνων ἀλλά καί ἱερότητα προ-
κειμένου περί ἐκδόσεων πού ἀφοροῦν στήν πίστη μας.
Ἄλλωστε εἶναι πολλοί αὐτοί πού ἀδυνατοῦν νά κατα-
πιαστοῦν μέ ἠλεκτρονικό ὑπολογιστή, ὅπως ὁ ἀνεπίδε-
κτος μαθήσεως σ' αὐτά, γράφων!

Θελήσαμε νά ἀποτελέσει ἕνα χρήσιμο ἔγχειρίδιο γιά κάθε ἐνδιαφερόμενο φιλάγιο ἢ ἐρευνητή αὐτοῦ τοῦ τομέα τῆς ἱστορίας τῆς Κρητονήσου. Νά εἶναι κάτι τό συνοπτικό, περίπου σάν εὔρετήριο, τό ὁποῖο θά παρέχει τίς βασικές πληροφορίες πού θά λειτουργοῦν καθοδηγητικά στίς μελέτες καί στήν ἔρευνα.

Τελικά πραγματοποιήθηκε ὁ λογισμός μας μέ εὐχάριστο κόπο, ἀφοῦ οἱ Ἅγιοι ἦταν ἡ μεγάλη μας ἀγάπη ἀπό τήν παιδική μας ἡλικία. Ὅ,τι μπορέσαμε νά βροῦμε, τό συμπεριλάβαμε. Ἄλλοι στό μέλλον ἴσως μᾶς διορθώσουν ἢ σίγουρα θά συμπληρώσουν τόν ἱερό κατάλογο μέ νέα ὀνόματα, ἀφοῦ ἡ ἔρευνα δέν σταματᾷ. Γιά τά ὅποια λάθη ἢ παραλείψεις, ἄς μᾶς συγχωρήσει πρωτίστως ἡ Ἐκκλησία καί κατόπιν ὁ ἀναγνώστης ἢ ὁ ἐνδιαφερόμενος ἐρευνητής.

Οἱ ἐγκάρδιες εὐχαριστίες μας εἶναι πολλές, πρὸς τόν πνευματικό μας ἀδελφό, Πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμανδρίτη καί Καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου κ. Ἐφραίμ, χωρίς τό ἐνδιαφέρον καί τήν ἀγάπη τοῦ ὁποίου δέν θά ἐπραγματοποιεῖτο ἡ ἔκδοση αὐτή. Ἄλλωστε οἱ δεσμοί τῆς Ἱερᾶς Μεγίστης Μονῆς Βατοπαιδίου μέ τήν Κρήτη, εἶναι δεσμοί ἱστορικοί καί ἀγιολογικοί πολλῶν αἰώνων. Ἰδιαίτερα γιά τούς δεύτερους, ὑπογραμμίζουμε ὅτι στά Ἀγιολόγια Κρήτης καί Βατοπαιδίου, ὑπάρχουν κοινοί Ἅγιοι. Πρώτη ἡ Τιμία Ζώνη τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου πού τόσο περιπετειακά συνδέθηκε μέ τή Μεγαλόνησο, ἔπειτα οἱ δύο Πατριάρχες, δηλαδή ὁ Οἰκουμενικός Ἀθανάσιος ὁ Πατελάρος καί ὁ Ἀλεξανδρείας Γεράσιμος ὁ Παλλαδάς, ἀκόμη οἱ δύο ὁμώνυμοι Ὅσιοι, Σάββας ὁ διά Χριστόν Σαλός καί Σάββας ὁ Διάκονος ὁ Βηματάρης καί χρονικά τελευταῖοι οἱ Νέοι Ἱερο-

μάρτυρες Ἀμβρόσιος καί Νεόφυτος καί οἱ Νέοι Ὁσιομάρ-
τυρες Διονύσιος καί Μακάριος, πού πότισαν μέ τό αἷμα
τους τήν Κρητική γῆ, ἡ ὁποία καί δέχθηκε γιά πάντα στά
σπλάχνα της τά μαρτυρικά τους σώματα. Αὐτό τό τελευ-
ταῖο, ἀποτελεῖ αἰώνιο ἱερό δεσμό.

Εὐχόμεστε ὅπως, ὅλοι οἱ μαρτυρούμενοι σέ τοῦτο τό
πόνημα Ἅγιοι τῆς ἁγιοτόκου καί ἁγιοτρόφου Κρητονή-
σου, εὐλογοῦν τόν ἱερό Κληρο καί τόν λαό της καί νά τόν
προστατεύουν ἀπό κάθε ὄρατή καί ἀόρατη ἐπιβουλή.

Ἐπίσης ἐγκαρδίως εὐχόμεστε στόν πολυσέβαστο
πνευματικό ἀδελφό μας καί Καθηγούμενο κ. Ἐφραίμ καί
στήν περί αὐτόν πολυάριθμη ἀδελφότητα τῆς Παναγι-
οφρουρήτου Μονῆς τοῦ Βατοπαιδίου, ὅπως ἀξιωθοῦν
τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν «ἃ ἠτοίμασεν ὁ Θεός τοῖς
ἀγαπῶσιν αὐτόν» (Α΄ Κορινθ. β΄, 9).

Τέλος, εὐχόμεθα πρός ὅλους τούς φιλαγίους ἀνα-
γνωστές, νά γνωρίσουν καί νά ἀγαπήσουν τόν Χριστό
ὅπως οἱ Ἅγιοι καί νά θυμοῦνται πάντοτε τήν ἀποστολι-
κή ρήση, «κατά τόν καί καλέσαντα ὑμᾶς Ἅγιον (Θεόν),
καί αὐτοί ἅγιοι ἐν πάσῃ ἀναστροφῇ γενήθητε, διότι γέ-
γραπται ἅγιοι γίνεσθε, ὅτι ἐγώ ἅγιός εἰμι» (Α΄ Πέτρ. α΄,
15-16), ὥστε ἐδῶ μέν νά προγευθοῦν τόν Παράδεισο, στά
ἐπέκεινα δέ νά ζήσουν τήν αἰώνια μακαριότητά του «σύν
πᾶσι τοῖς ἁγίοις» (Ἐφ. γ΄, 18) καί δῆ τοῖς ἁγίοις τῆς Παυ-
λείου Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης. Εὐχηθεῖτε ἐν
προσευχῇ τά αὐτά καί γιά τόν κεγχριαῖο πονήσαντα.

2 Δεκεμβρίου τοῦ σωτηρίου ἔτους 2014,
μνήμη τοῦ Ὁσίου καί Θεοφόρου Πατρός ἡμῶν
Πορφυρίου τοῦ Καυσοκαλυβίτου

† Χρυσόστομος Παπαδάκης
Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου

ΚΥΝΑΞΙΣ ΠΑΝΤΩΝ ὉΝ ἘΝ

ἸΗϞΟΥ

ΧΡΙϞΟΥ

ἸΗϞΟΥ

ΚΑΤ' ΑΙΜΑΛΙΜΨΑΝΩΝ ΑΓΙΩΝ

ἸΩΑΝΝΗΣ ΚΥΡΡΟΣ, ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΚΑΘΑΡΗ, ΚΩΣΤΑΣ Ὁ Ἀ, ΠΕΤΡΟΣ
ΕΙΠΕ, ΔΑΝΙΗΛ, ΟΥΡΑΝΟΝ ΧΟΡΕΠΟΣ ΚΑΘΑΡΗ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ, ΠΕΤΡΟΣ
ΤΙΤΟΣ
ΠΩΛΟΣ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ, ΗΡΩΔΗΣ, ΕΥΔΑΜΟΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ, ΗΡΩΔΗΣ, ΚΑΡΑΚΑΛΑΒΟΣ, ΔΑΜΙΑΝΟΣ, ΠΑΡΜΕΝΙΟΣ, ΙΩΑΝΝΗΣ
ΝΟΥΡΑΣ, ΔΟΥΝΗΣ, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, ΠΑΡΜΕΝΙΟΣ, ΘΕΟΦΙΛΟΣ, ΠΡΟΚΛΗΣ

ἸΩΑΝΝΗΣ ΑΡΧΑΓΓΕΛΟΣ
ΘΕΟΦΙΛΟΣ
ἸΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ Ἀ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ, ΠΑΥΛΟΣ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ, ΦΩΤΙΝΟΣ, ΠΕΤΡΟΣ
ΕΡΜΙΩΝ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΙΩΑΝΝΗΝ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΠΕΤΡΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΠΕΤΡΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΠΕΤΡΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ

ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΝ
ΠΕΤΡΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ ΠΡΩΤΟΣ, Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Β', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Γ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Ὁ Δ', Ὁ
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό Ἁγιολόγιο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης ἀποτελοῦν ὅλοι οἱ Κρήτες Ἅγιοι καί ὅσοι ἀνά τούς αἰῶνες συνδέθηκαν μέ τήν Κρήτη γιά μεγάλο ἢ μικρό χρονικό διάστημα. Οἱ βίοι τους καταγράφονται κυρίως στούς Μεγάλους Συναξαριστές καί στά σύντομα Συναξάρια τῶν Μηναιίων, ἀλλά περί αὐτῶν πληροφορίες σημαντικές ὑπάρχουν καί σέ κείμενα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καί μή γραμματείας ἢ σέ πηγές ἱστορικοῦ κατὰ τόπους περιεχομένου. Περί αὐτῶν κυκλοφόρησαν βιβλία ἐντός ἢ ἐκτός Κρήτης κατὰ καιρούς, μέ παράλληλο στόχο τή διάθεση τῆς σχετικῆς πρὸς αὐτούς ὑμνογραφίας, παρέχοντας ἔτσι τή δυνατότητα σέ φερώνυμους Ἱ. Ναούς, σέ Μονές, σέ Ἐνορίες καί σέ φιλάγιους καί φιλακόλουθους πιστούς νά τιμοῦν τή μνήμη τους ἢ νά χρησιμοποιοῦν στήν κατ'ἴδιαν προσευχή τους τά συνήθη ὑμνογραφήματα, δηλαδή Παρακλητικούς Κανόνες καί Χαιρετισμούς.

Μία πρώτη συλλογή τῶν βίων τῶν Κρητῶν Ἁγίων συνέγραψε καί ἐξέδωσε ὁ ἀοίδιμος Μητροπολίτης Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου Τίτος (Συλλιγαρδάκης) μέ τίτλο «Κρήτες Ἅγιοι», Ρέθυμνο 1983 καί ἀκολούθησε ἀπό τόν ἴδιο ἡ ἔκδοση τοῦ τόμου μέ τίτλο «Κρητικόν Λειμωνάριον», Ρέθυμνο 1984, ὁ ὁποῖος περιεῖχε πλῆθος Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν. Ἀπό αὐτές, μέρος εἶχε συγκεντρώσει ὁ ἴδιος καί μέρος αὐτῶν συνετάγησαν μέ δική του πρόνοια καί δαπάνη. Ὡς ἀρτιότερη ἀπό κάθε ἄποψη ἔκδοση, ὑπῆρξε τό τρίτομο «Κρητικόν Πανάγιον» μέ τήν εὐκαιρία τοῦ Ἰωβηλαίου 2000, ἔκδοση μέν τῆς Ἱερᾶς

Ἐπαρχιακῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κρήτης, ἀλλά μέ πρόνοια τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Πέτρας καί Χερρονήσου κ. Νεκταρίου καί μέ δαπάνη τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεώς του.

Ἐπισημαίνουμε ἐδῶ, ὅτι μέσα στίς Ἱ. Ἀκολουθίες ὑπάρχουν καί τά σύντομα Συναξάρια πού παρέχουν ἀκριβέστερες πληροφορίες γιά τή ζωή τῶν Ἁγίων, κατόπιν προφανοῦς μελέτης τῶν ὑπευθύνων προσώπων πού ἐργάστηκαν γι' αὐτή τήν ἔκδοση. Ὅμως αὐτά τά Συναξάρια, ἀφοροῦν μόνο στούς Ἁγίους τῶν ὁποίων οἱ Ἱ. Ἀκολουθίες συμπεριλαμβάνονται στό σπουδαῖο αὐτό ἔργο. Ὑπάρχουν καί ἄλλοι Ἁγιοὶ στό Κρητικό Ἀγιολόγιο. Γι'αὐτό καί ἐπιχειρήσαμε νά συντάξουμε ἕνα ἀλφαβητικό κατάλογο μέ τά ὀνόματά τους, ἀνεξάρτητα ἀπό τό ἐάν κάποιοι ἀπό αὐτούς ἔχουν κοινή μνήμη καί Ἀκολουθία. Ἡ ὀνομαστική ἀναφορά ἔχει καί ὡς λογική ἀπόρροια τήν ἀριθμητική προσέγγιση τῶν ἐπωνύμων Ἁγίων, διότι ὑπάρχει καί πλῆθος μὴ συναξαρικῶς μαρτυρουμένων, ἀφοῦ εἶναι δεδομένο τό γεγονός τῶν ἐθνικῶν περιπετειῶν τῆς Μεγαλονήσου μέ τίς μακραίωνες σκληρές δουλεῖες.

Κατά τήν Ἀραβοκρατία πού εἶναι καί ἡ πιό σκοτεινή καί χωρίς ἱστορικές πληροφορίες περίοδος¹, κατά τήν ὁποία καταστράφηκαν ὅλα τά ἱερά σεβάσματα καί ἔγιναν βίαιοι ἐξισλαμισμοί, εἶναι δυνατόν νά μὴν ὑπῆρξαν Μάρτυρες καί Ὁμολογητές ἢ Ὅσιοι πού κατέφυγαν σέ ὄρεινά ἀπρόσιτα ἀσκητήρια; Τόση ὑπῆρξε ἡ θρησκευτική ἀλλοίωση, πού ὁ Ὅσιος Νίκων ὁ Μετανοεῖτε, ἀμέσως μετά τήν ἀνακατάληψη τῆς Κρήτης τό 961 ἀπό τόν Νικηφόρο Φωκά, ἐπετέλεσε ἔργο Ἰσαποστόλου καί Νέου Φωτιστοῦ τῆς Κρήτης.

Κατά τήν περίοδο τῆς Ἐνετοκρατίας², μέ ἀπαγορευμέ-

νη τήν παρουσία Ὁρθοδόξων Ἐπισκόπων στήν Κρήτη, ὑπῆρξαν συγκεκριμένης ἐποχῆς καί κατά τόπους διώξεις Ὁρθοδόξων ἀπό τήν Ἐνετοπαπική ἐξουσία. Ἄλλωστε καί ἐπαναστάσεις τήν περίοδο ἐκείνη ὑπῆρξαν, ὅπως ἀργότερα καί κατά τήν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καί ἀντιπαπικά μοναστικά κέντρα λειτούργησαν, πού ἀγνόηστηκαν δυναμικά νά κρατήσουν τό ἐκκλησιαστικό πλήρωμα τῆς Νήσου στήν Ὁρθοδοξία.

Τά τῆς Τουρκοκρατίας, λόγω τῆς χρονικῶς μικρῆς ἀποστάσεως καί τῶν γραπτῶν μαρτυριῶν, μάς εἶναι γνωστότερα. Ἀλλά καί στήν περίοδο αὕτη εἶναι πολλοί οἱ ἀνώνυμοι Ἅγιοι Νεομάρτυρες, ὅπως ἐκεῖνοι οἱ κληρικοί καί λαϊκοί πού μαρτύρησαν μέ τούς ἐπωνύμους τό 1821-1822 καί συνορτάζονται στίς 23 Ἰουνίου. Μιά ἀπλή ματιά στόν μεταφρασθέντα καί δημοσιευθέντα «Κώδικα τῶν θυσιῶν τοῦ 1821» (βλ. βιβλιογρ. ἀριθ. 16α) ὅπου ἡ καταγραφή μόνο γιά τό 1821 καί μόνο γιά τήν Ἀνατολική Κρήτη, διότι γιά τήν ὑπόλοιπη δέν διασώθηκε, ἀρκεῖ γιά νά καταλάβει κανεῖς πόσο αἷμα μαρτυρικό χύθηκε. Ἐπί πλέον, καθῶς μέ τήν πάροδο τοῦ χρόνου θά μεταφράζονται τά τουρκικά ἀρχεῖα τοῦ Χάνδακα (Ἡρακλείου) καί μάλιστα τά ἀρχεῖα τῶν ἱεροδικείων, θά ἔλθουν στό φῶς καί ἄλλοι ἐπώνυμοι Νεομάρτυρες, ὅπως ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Νικηφόρος ὁ ἐκ Κριτσᾶς, ἢ ἀπό ἄλλες ἱστορικές πηγές, ὅπως ὁ Ἅγιος Νεομάρτυς Ἰωάννης ὁ «Ἀρναουτογιάννης», πού γιά διάφορους λόγους, κυρίως ἐθνικῶν περιπετειῶν πέρασαν στή λήθη ἢ ἀπό ἄγνοια ἀγιολογικῶν κριτηρίων δέν πῆραν τή θέση τους ἀμέσως στή χορεία τῶν Νεομαρτύρων. Παράδειγμα ὡς πρός αὕτη τήν ἄγνοια, εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ ἀνωνύμου Κρητός Νεομάρτυρος στήν Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου τό 1811, περί

του ὁποίου ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Θεόφιλος ὁ Παγκώστας (1764-1833) σέ ἰδιόχειρη σημείωσή του καυτηριάζει τό «μικρό μυαλό» τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Σάββα Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος δέν ἔμαθε τό ὄνομα τοῦ Κρητός Νεομάρτυρος, νομίζοντας πώς ἐπειδή εἶχε διαπράξει φόνο, δέν μπορούσε νά εἶναι Ἅγιος, ἀκόμη καί ἂν ὁμολόγησε τήν πίστη στό Χριστό καί ἀρνήθηκε νά ἀλλαξοπιστήσῃ καί στή συνέχεια μαρτύρησῃ^{2α}. Ὅμως καί πολλοί Νέοι Ὁσιομάρτυρες, δηλαδή Μοναχοί καί Μοναχές Ἱερῶν Μονῶν τῆς Μεγαλονήσου, ἀναδείχθηκαν κατά τήν περίοδο αὕτη. Ὀλόκληρες ἀδελφότητες υπέστησαν μαρτυρικό θάνατο χωρίς νά διασωθοῦν τά ὀνόματά τους καί οἱ Μονές τους ἐσυλήθησαν καί καταστράφηκαν. Κάποιες ἀπό αὐτές ἀναστηλώθηκαν μέ κόπους καί θυσίες καί ξαναλειτούργησαν, ἄλλες ὅμως ὄχι^{2β}. Οἱ γυναικεῖες μάλιστα ἀδελφότητες υπέστησαν πρό τοῦ θανάτου τους καί τήν ἀτίμωση, ὅπως στήν περίπτωση τῆς Μονῆς Παναγίας Παπλινουῦ Ἱεραπέτρας, τήν ἀνοιξη τοῦ 1823 ἀπό τόν Μεχμέτη Πιλαβᾶ καί τούς συμμορίτες του, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ ὀργίασαν στά ἀγνά σώματα τῶν καλογραιῶν, ἀπέκοψαν τούς μαστούς των καί τίς θανάτωσαν^{2γ}.

Ὅσοι ἐπίσης πέρασαν στή λήθη γιά τούς παραπάνω λόγους, ὅπως οἱ Ὅσοι Ἰωάννης (Ἀσημάκης) καί Χαραλάμπης (Ἀντωνίου), οἱ ἀναφερόμενοι ἀπό τόν Πατριάρχη Ἱεροσολύμων Νεκτάριο τόν Κρηῖτα (1605-1680) στά «Ἀντιρρητικά» του, καθώς καί ἀπό τόν Διδάσκαλο τοῦ Γένους Εὐγένιο Βούλγαρη (1716-1806) στήν «πρός Κλαίρκιον ἐπιστολή» του³.

Ἐπάρχει καί ἡ Μικρασιατική Καταστροφή τοῦ 1922. Στή χορεία τῶν τιμωμένων πλέον ὄχι μόνο ὡς Ἐθνομαρτύρων, ἀλλά καί Ἱερομαρτύρων ἐπωνύμων, συμπε-

ριλαμβάνεται καί Κρητικός Κληρικός, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἰάκωβος Ἀρχατζικάκης. Ἀσφαλῶς δέ, θά ὑπῆρξαν καί κρητικῆς καταγωγῆς Νεομάρτυρες ἀνώνυμοι. Μέ τά κριτήρια τῆς ἀναγνωρίσεως ὡς Ἁγίων καί τῶν ἀνωνύμων κληρικῶν καί λαϊκῶν τοῦ 1821-1822 πού συντιμῶνται στίς 23 Ἰουνίου, ἀναγνωρίζονται καί τιμῶνται καί οἱ τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς Νεομάρτυρες, τήν Κυριακή πρό τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14 Σεπτ.), μέ Συνοδική Ἀπόφαση τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ἐκκλησιαστική Συνείδηση μετά ἀπό παρέλευση πολλῶν ἐτῶν, ἀναγνώρισε καί ἡ Ἐκκλησία Συνοδικῶς διεκήρυξε καί ὡς Νέους Ἱερομάρτυρες, Νέους Ὁσιομάρτυρες καί Νεομάρτυρες, αὐτούς πού ἐξ ἀρχῆς ἐθεωροῦντο Ἐθνομάρτυρες⁴.

Στόν κατάλογο πού ἀκολουθεῖ, παρατίθενται τά βασικά στοιχεῖα –βοηθητικά πιστεύουμε– γιά τόν κάθε ἐνδιαφερόμενο μελετητή τῆς πλούσιας Κρητικῆς ἀγιολογίας. Δηλαδή ἡ ἰδιότητα (Ἐπίσκοπος, Πρεσβύτερος, Διάκονος, Μοναχός, Λαϊκός), ὁ αἰώνας πού ἤκμασε, συγκεκριμένες χρονολογίες δράσεως καί τελειώσεως –ἐάν μαρτυροῦνται–, ὁ τρόπος τελειώσεως (κατά τήν ὀρθῶς καί θεολογικῶς κρατοῦσα συναξαρική ὀρολογία χρησιμοποιεῖται τό «τελειοῦται» καί ὄχι «τελευτᾷ», ἀφοῦ διά τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως, μαρτυρικῆς, ὀσιακῆς, εἰρηνικῆς, εἰσέρχεται στή δόξα τῆς Βασιλείας τῶν Οὐρανῶν), ἄν ἦταν Κρῆς ἢ ὄχι, ἄν ἔδρασε στήν Κρήτη ἢ ὄχι, ἄν ἐτελειώθη στήν Κρήτη ἢ ὄχι, καθώς καί ἡ μνήμη του⁵.

Ὡς Νέοι Ἱερομάρτυρες καί Νέοι Ὁσιομάρτυρες χαρακτηρίζονται οἱ κατά τήν περίοδο τῆς Ὀθωμανικῆς δουλείας μαρτυρήσαντες ἀντίστοιχα Κληρικοί καί Μοναχοί. Γενικώτερα ὡς Νεομάρτυρες χαρακτηρίζονται ὅλοι οἱ

ἀπανταχοῦ μαρτυρήσαντες μετά τήν πτώση τῆς Κωνσταντινουπόλεως τό 1453 ἀπό τοῦς Ὀθωμανούς, ὅπου αὐτοί κυριάρχησαν, ὄχι μόνο στά ὅρια τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς ἐπικράτειας καί ὄχι μόνο Ἕλληνες, ἀλλά Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί Νεομάρτυρες⁶.

Στήν Κρήτη ἡ Ὀθωμανική κυριαρχία ἄρχισε ὀλοκληρωτικά τό 1669 καί τελείωσε τό 1898, τότε πού τή διαδέχθηκε ἡ μικρή περίοδος τῆς Αὐτονομίας, γιά νά δώσει τή θέση της στήν ἐλευθερία τό 1913. Ὅμως ἔχουμε Νεομάρτυρες στήν Κρήτη καί πρό τῆς γενικῆς καταλήψεώς της τό 1669 (π.χ. Ὁ Ἅγιος Ἱερεύς Ἰσίδωρος ὁ ἐν Βαλῆ Μεσαράς μέ τά δύο παιδιά του πού μαρτύρησαν κατά τίς πρῶτες τουρκικές ἐπιδρομές), ὅπως ἔχουμε καί Κρήτες Νεομάρτυρες ἐκτός Κρήτης, (π.χ. Κύριλλος Λούκαρις Πατριάρχης Κων/πόλεως καί Μάρκος ὁ ἐν Σμύρνη), καθώς καί τό 1922 στήν τουρκοκρατούμενη Μικρά Ἀσία, ἐνῶ ἡ Κρήτη ἦταν ἐλεύθερη. «Νέος Ἱερομάρτυς», μόνο ἓνας χαρακτηρίζεται κατά τίς προηγούμενες Περιόδους καί μάλιστα στήν Α΄ Βυζαντινή Περίοδο, ὁ Ἅγιος Πέτρος Γορτύνης - Ἀρχιεπίσκοπος Κρήτης ὁ καί τελευταῖος Ἱερομάρτυς τῶν μεγάλων διωγμῶν (ἀρχές τοῦ 4ου αἰῶνα-τέλος Ρωμαιοκρατίας), γιά νά διακρίνεται ἀπό τόν ἄμεσο προκάτοχό του, ἐπίσης Ἱερομάρτυρα, Ἅγιο Κύριλλο Γορτύνης (†304).

Στήν κατά χρονικές περιόδους κατάταξη τῶν Ἁγίων, θεωρήσαμε ὡς χρονική βάση τήν περίοδο πού ἐπικρατοῦσε στήν Κρήτη, δηλαδή Ρωμαιοκρατία, Α΄ Βυζαντινή Περίοδος, Ἀραβοκρατία, Β΄ Βυζαντινή Περίοδος, Ἐνετοκρατία, Τουρκοκρατία, Αὐτονομία, καί Περίοδος Ἐλευθερίας.

Ἐπίσης ἔχουμε καί περιπτώσεις κατά τίς ὁποῖες χαρα-

κτηρίζονται ως «Νέοι Ἀσκητές» κατά τήν Ἑνετοκρατία (π.χ. Ὅσιος Γεράσιμος ὁ ἐν Κεφαλληνία) καί κατά τήν Τουρκοκρατία (π.χ. Ἀκάκιος καί Ἄνθιμος). Ἐνῶ πρόκειται περί Ὁσίων, εἶναι ἀνύπαρκτος ὁ χαρακτηρισμός «Νέος Ὅσιος».

Στά ὀνόματα δίπλα, παραθέτουμε τά βασικά στοιχεῖα ὅπως: Τόπος καταγωγῆς (π.χ. ἐκ Σφακίων, ἐξ Ἡρακλείου....), τόπος ἀσκήσεως (π.χ. Ἀγιοφαραγγίτης, Βατοπαιδινός, Σιναΐτης, ὁ ἐν Ἄθω....), τρόπος ἀσκήσεως (π.χ. Ἐρημίτης, Νέος Ἀσκητής....), τόπος ἀθλήσεως (π.χ. ὁ ἐν Κρίσει, οἱ ἐν τῇ Μονῇ Ἐπανωσήφη, οἱ ἐν τῇ Μονῇ Καλυβιανῆς...), ἐπίθετο (π.χ. Παλλαδᾶς, Λούκαρις, Πατελάρος....), εἰδικός τίτλος (π.χ. Ὑμνογράφος....), εἰδική κατηγορία ἀγῶνος (π.χ. Ὁμολογητής....), εἰδικό χάρισμα (π.χ. Θαυματουργός, Ἡγιασμένος....), ὅπως δηλαδή οἱ Ἅγιοι αὐτοί πέρασαν στά Συναξάρια καί στό ἑορτολόγιο τῆς Ἐκκλησίας. Ἀποφύγαμε ὡς καινοφανῆ τόν χαρακτηρισμό «Ἐθνοῖερομάρτυς» ὁ ὁποῖος καί προκαλεῖ σύγχυση, διότι ἡ ἐκκλησιαστική τιμή καί μνήμη τους ὡς Ἀγίων, ἀφορᾷ στό μαρτύριο γιά τήν πίστη τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ ἔφεραν καί τή χάρη τῆς Ἱερωσύνης. Ἀπό πλευρᾶς ἐθνικῆς μνήμης, ἡ δικαίως ἀπονεμόμενη τιμή, εἶναι ποικίλη. Χρησιμοποιοῦμε μόνο ἐντός παρενθέσεως καί κατ' οἰκονομίαν τόν ἐπίσης νεοφανῆ χαρακτηρισμό «Παιδομάρτυς», πού ὡστόσο ἔχει ἐπικρατήσῃ γιά τίς περιπτώσεις ἐκεῖνες πού οἱ μάρτυρες ἦταν παιδιά, γιά νά τονίζεται τό γεγονός ὅτι σέ παιδική ἡλικία ἀναδείχθηκαν μάρτυρες.

Τόν ἀγιολογικό ἀλφαβητικό κατάλογο, ἀκολουθοῦν πίνακες «στατιστικοῦ» τύπου (ἀριθμητικά στοιχεῖα), πίνακες Ἀγίων μέ τό ἴδιο ὄνομα, ἐπωνύμων Ἀγίων πού συνεορτάζουν, ἀνωνύμων Ἀγίων πού συνεορτάζουν μέ

ἔπωνύμους καί ἄνωνύμων Ἀγίων πού ἑορτάζουν, κατάλογος Ἱερῶν Συνάξεων καί θαυματουργῶν Εἰκόνων, κεφάλαια ἀναφορᾶς στούς Ἱερούς Ἀποστολικούς Τόπους, στά Ἱερά Λείψανα Κρητῶν Ἀγίων, σέ σωζόμενους τάφους Κρητῶν Ἀγίων καί σέ Ἱερά Σπήλαια Ὁσίων Ἀσκητῶν Κρήτης. Ἀκολουθοῦν πίνακες μέ τά τοπικά Ἀγιολόγια κατά Ἐκκλησιαστική Ἐπαρχία, μικρό ἐπίμετρο, οἱ ἀπαραίτητες σημειώσεις, ἡ σχετική βιβλιογραφία στήν ὁποία μποροῦν νά ἀνατρέχουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι φιλάγιοι καί ἐρευνητές καί τέλος τό Ἑορτολόγιο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	9
Προλεγόμενα	11
Εἰσαγωγή	17
Ἄλφαβητικός ὀνομαστικός κατάλογος.....	25
Ἀριθμητικά στοιχεία	57
Α. Οἱ ἐπώνυμοι Ἅγιοι σέ σχέση μέ τήν Κρήτη	57
Β. Ἐπώνυμοι Ἅγιοι κατά τόν τρόπο τελειώσεως	58
Γ. Ἐπώνυμοι Ἅγιοι τῆς Κρήτης κατά χρονική περίοδο	59
Δ. Ἅγιοι μέ τό ἴδιο ὄνομα.....	60
Ἐπώνυμοι Ἅγιοι πού συνεορτάζουν	63
Ἄνωνυμοι Ἅγιοι πού συνεορτάζουν μετά ἐπωνύμων	64
Χοροί ἄνωνύμων Ἀγίων πού ἐορτάζουν	65
Κυριώτερες συνάξεις ἐορτολογίου τῆς Ἐκκλησίας Κρήτης ..	65
Περίπυστες τιμώμενες θαυματουργές εἰκόνες	67
Α΄ Θεοτόκου	67
Β΄ Τιμίου Σταυροῦ	68
Γ΄ Ἀγίων	68
Ἱεροί Ἀποστολικοί τόποι τῆς Κρήτης.....	69
Α΄ Καλοῖ Λιμένες.....	69
Β΄ Γόρτυνα	69
Ἱερά Λείψανα	71
Ἐκτός Κρήτης σωζόμενα λείψανα ἐκ τῶν Ἀγίων τοῦ Κρητι- κοῦ Ἀγιολογίου	73
Ἄφθαρτα Ἱερά Σκηνώματα.....	73
Ἱερά Λείψανα.....	74
Σωζόμενοι τάφοι Ἀγίων τοῦ κρητικοῦ ἀγιολογίου	76
Ἐντός Κρήτης	76
Ἐκτός Κρήτης	78
Ἱερά σπήλαια Ὁσίων ἀσκητῶν Κρήτης	79
Τοπικά ἀγιολόγια ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν Κρήτης	81
Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κρήτης	81

Ί. Μητρόπολις Γορτύνης καί Ἀρκαδίας	83
Ί. Μητρόπολις Ρεθύμνης καί Αὐλοποτάμου	85
Ί. Μητρόπολις Κυδωνίας καί Ἀποκορώνου.....	85
Ί. Μητρόπολις Λάμπης, Συβρίτου καί Σφακίων	87
Ί. Μητρόπολις Ἱεραπύτνης καί Σητείας	88
Ί. Μητρόπολις Πέτρας καί Χερρονήσου	88
Ί. Μητρόπολις Κισάμου καί Σελίνου	89
Ί. Μητρόπολις Ἀρκαλοχωρίου, Καστελλίου καί Βιάννου.....	89
Ἐπίμετρο.....	91
Σημειώσεις	95
Βιβλιογραφία	112
Ἑορτολόγιο τοῦ κρητικοῦ ἀγιολογίου.....	124
Ἑορτολόγιο ἱερῶν συνάξεων, θαυματουργῶν εἰκόνων καί Προσκυνημάτων τῆς Κρήτης	132
Γενικό Ἑορτολόγιο Ἀγίων τῆς Κρήτης, ἱερῶν συνάξεων, θαυματουργῶν εἰκόνων καί Προσκυνημάτων τῆς Κρήτης	136
Ἔργα τοῦ ἰδίου.....	149

